

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ОЛИМПИАДАЛЫҚ БІЛІМ ЖӘНЕ СПОРТ ТАРИЖЫНЫҢ ОЧЕРКТЕРІ

АЛМАТЫ, 2019

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ОЛИМПИДАЛЫҚ БІЛІМ ЖӘНЕ СПОРТ ТАРИХЫНЫҢ ОЧЕРКТЕРІ

АЛМАТЫ, 2019

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі
Қазақ спорт және туризм академиясы

Б.М. ДОСКАРАЕВ
Е.К. СЕЙСЕНБЕКОВ
Е.Т. АЛТЫНБЕК

**ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ
ОЛИМПИАДАЛЫҚ БІЛІМ
ЖӘНЕ СПОРТ ТАРИХЫНЫҢ
ОЧЕРКТЕРІ**

Оқу құралы

*«Кто постигает новое, лелея старое
тот может быть учителем»
КОНФУЦИЙ*

Алматы, 2019

УДК 796/799
ББК 75.1
Д 64

Пікір жазғандар:

А.К. Кульназаров – п.ғ.д., профессор
И.Ф. Андрущишин - п.ғ.д., профессор

Баспаға Қазақ спорт және туризм академиясының Ғылыми Кеңесі ұсынған: 09.03.2018 ж., № 6 хаттама.

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ОЛИМПИАДАЛЫҚ БІЛІМ ЖӘНЕ СПОРТ ТАРИХЫНЫҢ ОЧЕРКТЕРІ – Оқу құралы, Алматы: ҚазСТА, 2019. - 406 б.

Құрастырушы-аудармашылар:

Б.М. ДОСКАРАЕВ – п.ғ.д., профессор, ҚазКСР еңбек сіңірген жаттықтырушысы
Е.К. СЕЙСЕНБЕКОВ – п.ғ.к., доцент
Е.Т. АЛТЫНБЕК – ҚазСТА Спорт ҒЗИ ғылыми қызметкері

«Қазақстандағы Олимпиадалық білім және спорт тарихының очерктері» атты аталмыш оқу құралы, тарихи-әдеби мәліметтер мен археологиялық-этнографиялық ескерткіштерге және Олимпиадалық білім мен тәрбие, жалпы Олимпиадалық қозғалысқа, ондағы Қазақстанның алар орнына қатысты дәйекті ақпараттармен толықтырыла отырып, білім берушілік тұрғыда жалпы олимпизм түсінігі, Олимпиадалық ойындар, отандық спорттың қалыптасуы мен дамуы және оның бастауында тұрған тұлғалар мен олар қол жеткізген жетістіктер туралы бірегей материалдар нақтылы түрде баяндалған.

Оқу құралы дене шынықтыру және спорт бағыты бойынша білім алушы ЖОО студенттері, магистранттары мен докторанттарына, колледж оқушыларына, спортшылар мен жаттықтырушыларға, сондай-ақ, жалпы оқырмандар қауымына арналған.

ISBN 978-601-7964-00-9

**УДК 796/799
ББК 75.1
Д 64**

©Қазақ спорт және туризм академиясы, 2019
©Б.М.Доскараев, Е.К.Сейсенбеков, Е.Т.Алтынбек, 2019

«25 жыл бұрын біз Тәуелсіздігімізді жарияладық. Сол кезден бастап отандық спорт жылнамасының жаңа парағын аштық. Өзіміздің, Қазақстанның Олимпиада комитеті құрылды. Өрендеріміз тәуелсіз Қазақстанның намысын қорғап, көк байрағымыздың астында өнер көрсете бастады»

Н.Ә. Назарбаев

МАЗМҰНЫ

АЛҒЫС СӨЗ	-	4
КІТАПТЫҢ АЛҒАШҚЫ БАСЫЛЫМЫ ТУРАЛЫ ОЙ-ПІКІР	-	6
КІРІСПЕ	-	7
1-БӨЛІМ. ОЛИМПИДАЛЫҚ ҚОЗҒАЛЫС ЖӘНЕ ОЛИМПИДАЛЫҚ БІЛІМ МӘСЕЛЕЛЕРІ		
1.1. Олимпиадалық қозғалыстың бастауы. Көне Олимпиадалық ойындардың шығу тарихы	-	20
1.2. Халықаралық Олимпиадалық Комитеттің құрылуы. I-ші дүниежүзілік соғысқа дейінгі Олимпиадалық ойындар	-	25
1.3. XIX-ғасырдың 20-шы жылдары мен XX-ғасырдың басындағы спорттың дамуы және халықаралық спорттық бірлестіктердің құрылуы	-	32
1.4. XX-ғасырдың 20-40-шы жылдардағы Олимпиадалық ойындар мен спорттың дамуы	-	35
1.5. Халықаралық жұмысшылар спорттық қозғалысының дамуы	-	42
1.6. Халықаралық спорттық қозғалыстағы екі бағыт	-	44
1.7. II-дүние жүзілік соғыстан кейінгі Жазғы Олимпиадалық ойындар	-	49
1.8. Қысқы Олимпиадалық ойындар	-	66
1.9. XX-ғасырдағы олимпиадалық қозғалыс және оның өзекті мәселелері	-	80
«Ізгі Ниет» ойындары және басқа да халықаралық жарыстар	-	84
Жастардың тәрбиесіне бағытталған педагогикалық үдерісте олимпиадалық білім берудің рухани-моральдік құндылықтары	-	87
2-БӨЛІМ. ҚАЗАҚСТАН АУМАҒЫНДА ЕЖЕЛГІ ДӘУІРДЕН БАСТАП, ХҮ ҒАСЫРДА ХАНДЫҚ ҚҰРЫЛҒАНҒА ДЕЙІНГІ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ НЕГІЗДЕРІНІҢ ТУУЫ		
2.1 ПАЛЕОЛИТ, НЕОЛИТ ДӘУІРЛЕРІ МЕН ТАЙПАЛЫҚ ОДАҚТАРДЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫ КЕЗІНДЕГІ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ	-	94
2.2 Палеолит пен неолит дәуіріндегі дене тәрбиесі	-	97
2.3 Алғашқы қауымдық құрылыстың ыдырау дәуіріндегі дене тәрбиесі	-	101
2.4 Тайпалық одақтардың қалыптасу дәуіріндегі дене тәрбиесі	-	111
3-БӨЛІМ. КУШАН ИМПЕРИЯСЫ МЕН ТҮРІК ҚАҒАНАТЫНЫҢ ТҮРЛІ ЭТНОСАЯСИ БІРЛЕСТІКТЕРІ КЕЗЕҢІНДЕГІ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ		
3.1. Кушан империясы кезеңіндегі дене тәрбиесі	-	130
3.2. Түрік қағанаты кезеңіндегі дене тәрбиесі	-	133
4-БӨЛІМ. ОРТАҒАСЫРЛАРДА, ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ ҚҰРЫЛУЫ КЕЗЕҢІНДЕ (ХҮ-ХҮІІІ ҒҒ.) ЖӘНЕ ХХ ҒАСЫР БАСЫНА ДЕЙІНГІ		

КЕЗЕҢДЕРДЕ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІНІҢ ҚАЛЫПТАСУЫ		
4.1. Орталық Азия мен Қазақстанды жаулап алушыларға қарсы күресте халықты әскери-Дене қимылы дене дайындығының рөлі	-	145
4.2. Хандықтың құрылуы және Қазақстандағы дене шынықтырудың даму тенденциясы	-	152
4.3. ХҮ-ХҮІІІ ғғ. кезеңіндегі Қазақстандағы дене шынықтыру мен дене тәрбиесі	-	156
5-БӨЛІМ. РЕСЕЙ ИМПЕРИЯСЫ ҚҰРАМЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ (1730-1917 жж.)		
5.1. 1730 жылдан бастап 1865 жылға дейінгі Қазақстандағы дене тәрбиесі	-	161
5.2. Патшалық империя жылдарында (1865-1917 жж) Қазақстандағы дене тәрбиесі мен спортының даму тенденциялары	-	168
6-БӨЛІМ. КЕҢЕСТІК БИЛІК ЖЫЛДАРЫНДА ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІНІҢ ОРНЫҒУЫ МЕН ДАМУ КЕЗЕҢДЕРІ		
6.1. Кеңестік биліктің алғашқы жылдарындағы Қазақстанның дене шынықтыруы мен спорты	-	180
6.2. Жаңа мәдениеттің орнығу кезеңіндегі Қазақстанның дене шынықтыруы мен спорты (1925-1940 жж)	-	183
7-БӨЛІМ. СОҒЫС ЖӘНЕ СОҒЫСТАН КЕЙІНГІ ЖЫЛДАРЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ҚОЗҒАЛЫСТАРЫНЫҢ ЖАҒДАЙЫ МЕН ДАМУЫ (1941-1958 жж)		
7.1. Ұлы Отан соғысы жылдарындағы (1941-1945 жж) Қазақстандағы дене шынықтыру мен спорт	-	203
7.2. Елдің халық шаруашылығын қайта қалпына келтіру кезеңіндегі Қазақстанның дене шынықтыруы мен спортының дамуы (1946-1958 жж)	-	205
8-БӨЛІМ. 1959-1991 жж. АРАЛЫҒЫНДА ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МЕН СПОРТТЫҢ ДАМУЫНЫҢ ПЕДАГОГИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ТАРИХИ МАҢЫЗЫ		
8.1. Қазақстан Республикасында дене шынықтыру қозғалысының бұқаралық түрде дамуының жаңа кезеңінің қоғамдық-педагогикалық аспектілері (1959-1991 жж)	-	210
8.2. Кеңестік мәдениеттің интенсификациясы жылдары және КСРО-ның күйреуіне дейінгі дене тәрбиесі мен спорттың дамуының педагогикалық тенденциялары (1969-1991 жж)	-	215
9-БӨЛІМ. ЕГЕМЕНДІ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ДЕНЕ ТӘРБИЕСІ ЖӘНЕ СПОРТ		
9.1. Дене тәрбиесі мен спорт Қазақстан Республикасы	-	226

тұрғындарының мәдени және педагогикалық қызметінің құрамдас бөлігі ретінде		
9.2. Қазақстандағы дене шынықтыру мен спорт дамуының негізгі көрсеткіштері	-	233
9.3. Спорттық шеберліктің өсуі және жоғары деңгейлі спортшыларды дайындауды жетілдіру жолдары	-	238
10-БӨЛІМ. БАСҚАРУДЫҢ ТҮРЛІ ЖҮЙЕСІНДЕ ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ЖӘНЕ СПОРТТЫ ДАМУДЫҢ ТЕНДЕНЦИЯЛАРЫ МЕН ПЕРСПЕКТИВАЛАРЫ		
10.1. Мектепке дейінгі мекемелер мен оқу орындарында дене тәрбиесін жетілдіру және оның ахуалы	-	260
10.2. Спорттық-дене шынықтыру қозғалысы саласында мамандарды дайындауды жетілдіру	-	286
10.3. Қазақстан тұрғындарының өмір салтында дене тәрбиесі құралдарын қолдануды қалыптастыру мен жетілдіру	-	293
11-ТАРАУ. МЕМЛЕКЕТТІК БАҒДАРЛАМАЛАРДЫҢ СТРАТЕГИЯЛЫҚ РӨЛІ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ХХІ ҒАСЫРДА ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ СПОРТТЫҚ-ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ҚОЗҒАЛЫСЫНА ЕНДІРУ МЕХАНИЗМІ		
11.1. Мемлекеттік бағдарламаны ендірудің формалары мен әдістері және оның тарихи-педагогикалық маңызы	-	301
11.2. Президенттік тесттер мен Мемлекеттік бағдарламаларды (2007-2011 жж) іс-жүзінде жүзеге асырудың негізгі ережелері мен тенденциялары	-	315
ҚОРЫТЫНДЫ	-	319
Қосымшалар:		
ЕЛДІҢ ОЛИМПИАДАЛЫҚ ЖӘНЕ СПОРТТЫҚ-ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ ҚОЗҒАЛЫСЫ ЖӨНІНДЕГІ ОЙ-ТОЛҒАУЛАР	-	332
ҰЛЫ ДАЛА ЕЛІНІҢ КЕШЕГІ ЖӘНЕ БҮГІНГІ СПОРТ САҢЛАҚТАРЫНЫҢ ГАЛЕРЕЯСЫ	-	379
"ОДА СПОРТУ" ПЬЕР ДЕ КУБЕРТЕН	-	391
ҚЫСҚАША ХРОНОЛОГИЯЛЫҚ КЕСТЕ	-	395
ҚЫСҚАРТЫЛҒАН СӨЗДЕР	-	397
Пайдаланылған ресми деректер мен әдебиеттер тізімі	-	398

Ескерту

Құрметті оқырман!

Сіздің қолыңыздағы «Қазақстандағы Олимпиадалық білім және спорт тарихының очерктері» оқу құралы – Қазақстанның Тәуелсіздік алғаннан бері тұңғыш рет қазақ тілінде олимпиадалық білім жөнінде шығарылып отырған алғашқы салалық әдебиет. Сол үшін де кітап мәтіні мен мазмұнында кеткен немесе өздеріңіз байқаған қате-кемшіліктер болса алдын ала кешірім өтінеміз. Әрине, мемлекеттік тілде шығарылатын кітап мұнымен тоқтап қалмайды, міндетті түрде алдағы уақытта осы кітаптың екінші бөлімін толықтыра отырып шығару жоспарда бар. Сын-пікірлеріңіз бен қосар ұсыныстарыңыз болса төменде көрсетілген электронды пошталарға жолдауға болатынын қаперлеріңізге саламыз.

ertural@mail.ru

dbm_53@mail.ru

Б.М.Доскараев, Е.К. Сейсенбеков, Е.Т.Алтынбек

**«Қазақстанның дене шынықтыру және спорт
тарихының очерктері»**

Басуға 2019 ж. берілді
Пішімі 60x84x1/16
Қағазы «Multilaser»
Көлемі шартты түрде 25 б.т.
Таралымы 500 дана
ҚазСТА
Алматы қ., Абай даңғылы, 83/105.

